

ἄστις μετεμψυχόνων καὶ τὰ ἀνάριθμα θύματά σου, θέλει ἀναπέμψει αὐτὰ εἰς τὸν βίον τῆς αἰωνιότητος.

Ὅθεν βλέπεις ὅτι λίαν ἀρμοδίως ἀνέθηκα εἰς Σὲ τὸ μικρὸν τοῦτο τῆς πόλεώς σου ἱστορικὸν καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ὁμως οὐδὲν ἀπαιτῶ, διότι καὶ Σὺ ὡς ἐκ τῆς φύσεώς σου, οὐδὲν καλὸν δύνασαι νὰ χαρίσης. Εἴτε λοιπὸν εὐμενῶς, εἴτε δυσμενῶς ἀποδεχθῆς τὴν ἀφιέρωσιν, οὐδόλως φροντίζω, διότι οὕτως ἢ ἀλλέως καὶ τάχιον ἢ βράδιον, μέλλω νὰ συγκαταλεχθῶ ἐντὸς τῶν ὑπηκόων σου, καὶ νὰ γίνω ὑποπόδιον τοῦ θρόνου σου. Ὅτι μόνον σκέπτομαι καὶ λίαν μεριμνῶ εἶναι, νὰ διατηρήσω ἀβλαβὲς ὅ,τι παρέλαβον, καὶ ν' ἀποδώσω αὐτὸ ἀγνὸν εἰς τὸν δημιουργὸν του, συνάμα δὲ νὰ ἐγχαράξω ἐπὶ τοῦ τάφου μου τὴν ἀγαθὴν καὶ ἀγήρω ἐκείνην μνήμην, ἣτις οὐσα τὸ ἐξαγόμενον χριστιανικῆς καὶ πατριωτικῆς ἐν τῷ βίῳ ἀρετῆς, καὶ οὐχὶ ματαίων καὶ προσκαίρων ἐπιδείξεων φενάκη, ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἀληθῆ καὶ αἰωνίαν δόξαν καὶ μακαριότητα, διότι καὶ ταῦτα, ἅτινα μόνα φέρω ἐν τῇ θανῇ ἐνῶ πάντες μὲ ἐγκαταλείπουσιν, ἀδυνατεῖς καὶ Σὺ νὰ ὑποβάλλῃς εἰς τὸ κράτος σου.

ΠΕΡΙ ΝΕΚΡΟΠΟΛΕΩΝ.

« Καὶ μὴν ἔμοιγε ζῶντι μὲν καθ' ἡμέραν

» Κ' εἰ μικρ' ἔχοιμι, πάντ' ἂν ἀρκούντως ἔχοι

» Τύμβον δὲ βουλοίμην ἂν ἀξιούμενον

» Τὸν ἐμὸν ὄρασθαι, διὰ μακροῦ γὰρ ἢ χάρις. »
(Εὐρ. Ἐκάβ.)

Ἐθιμον ἀρχαῖον, τοῦ ὁποίου δυσκόλως δύναται τις νὰ ἐξιχνιάσῃ καὶ νὰ προσδιορίσῃ ἀκριβῶς τὴν ἐ-

ποχὴν τῆς ἐνάρξεως, ἐπεκράτει πρό τινος καιροῦ καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν χριστιανικὸν κόσμον· οἱ νεκροὶ εἴτε τῶν πόλεων, εἴτε τῶν ἐξοχῶν, ἐνεταφιάζοντο ἐντὸς ἢ πέρα τῶν ἱερῶν Ναῶν. Καταργηθὲν ὁμως ἤδη πανταχοῦ τὸ ἔθιμον αὐτὸ, καὶ ἀντικατασταθὲν ὑπὸ τῶν ἐκτὸς τῶν πόλεων καὶ κωμῶν ἐγειρομένων Νεκροπόλεων ἢ κοινῶν Κοιμητηρίων, διατηρεῖται εἰσέτι δυστυχῶς ἀπέναντι ῥητῶν διατάξεων, εἰς πλεῖστα μέρη τῆς ἡμετέρας Ἐπικρατείας. Ἡ διατήρησις αὕτη, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἐπῆλθον καὶ τινες δυσάρεστοι καὶ σκανδαλώδεις σκηναί, καὶ ἡ πρὸς τοὺς τεθνεῶτας συνάμα παντοῦ ἐν γένει προσφερομένη λατρεία, μοι παρέσχον ἀφορμὴν νὰ προβῶ εἰς ἐμβριθεστάτας σκέψεις καὶ παντοειδεῖς μελέτας ἐπὶ τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν, οἵτινες ἀποτελοῦν καὶ ἕτερον ἴδιον καὶ πολυπληθέστερον κόσμον. Τινὲς τῶν Νεοπλατωνικῶν ἀπεχάλουν κατ' ἐξοχὴν σοφίαν τὴν περὶ θανάτου μελέτην.

Τὸ φύσει σοβαρὸν καὶ σκυθρωπὸν τοῦτο ἀντικείμενον, τὸ ἐπασχολῆσαν πολλοὺς εὐπαιδευτοὺς ἀνδρας, καὶ ἐπασχολοῦν διηνεχῶς ἅπαντα τὸν ἠθικὸν κόσμον, περιέχει ἐν ἑαυτῷ τόσην σοφίαν, θρησκευίαν, διδασκαλίαν καὶ κοινωνικὴν ὠφέλειαν, ὅσην δὲν περιέχουν ἴσως ἕτερα τοῦ δραματικοῦ βίου ἐπίσης σπουδαῖα καὶ ὑψηλὰ ἀντικείμενα, διότι ἂν ἦναι πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ ἐλατήρια, ἅτινα ὠθοῦν τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐνδιαφέρηται καὶ νὰ μεριμνᾷ ὑπὲρ τῶν ἐν τῷ βίῳ ὁμοίων του, δὲν εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ ὑπὲρ τῶν τεθνεῶτων, ὅπως ἐνδιαφέρηται τοσοῦτον καὶ περὶ αὐτῶν.

Ἐπὲρ μὲν τῶν ζώντων ὑπάρχουν οἱ συγγενικοὶ δεσμοὶ, ἢ φιλανθρωπία, αἱ φυλετικαὶ καὶ φιλικαὶ συμπάθειαι, κριναὶ καὶ εἰς τὸν πεπολιτισμένον καὶ εἰς

τὸν ἀπολίτευτον, τὰ γόητρα τῆς ἀρετῆς, αἱ διηνε-
κεῖς σχέσεις, αἱ κοινωνικαὶ ἀπολαυαί, ἡ δόξα, αἱ τι-
μαί, αἱ ἐλπίδες, τὰ συνάλληλα συμφέροντα καὶ ἕτερα
ὅμοια τούτων, ἅτινα εἶναι βεβαίως τόσα κέντρα ἐσω-
τερικά τε καὶ ἐξωτερικά, καὶ τὰ ὅποια καθ' ὅλας τὰς
ἐποχὰς καὶ τὰς ἡλικίας τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, διε-
γείρουν τὰ αἰσθήματα τῆς ἀμοιβαίας μερίμνης καὶ ἀ-
γαθοεργίας. Ἐπομένως τὰ αἰσθήματα ταῦτα ἔχουν
αὐτως ἐν τῷ βίῳ τὸν λόγον των, καὶ οὐδεὶς νομί-
ζομεν ὑπάρχει, ὅστις κατὰ μᾶλλον ἢ ἥττον, νὰ μὴν
ἀναγνωρίζῃ καὶ κατέχη αὐτά.

Ἄλλ' ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων τίνα ἐλατήρια ὑπάρ-
χουν; Τίνα λόγον δύνανται ποτε νὰ ἔχωσιν, αἱ φρον-
τίδες ὅσας καταβάλλομεν, καὶ τὰ σημεῖα τοῦ σεβα-
σμοῦ, ὅσα ἐπιδεικνύομεν ὑπὲρ αὐτῶν; Μετὰ τὴν τε-
λευτὴν τοῦ βίου, οὔτε οἱ νεκροὶ πλέον αἰσθάνονται,
οὔτε οἱ ἐπιζῶντες ἐλπίζουν, οὔτε ἀμοιβαίότητος ὑπηρε-
σιῶν, οὔτε σκοποὶ ἀπολαυῶν ἐπιδιώκονται. Τὸ δρέ-
πανον τοῦ θανάτου διεχώρισεν ἀμφοτέρους ἐν τῷ κό-
σμῳ τούτῳ, ὡς τὸ πτύον διαχωρίζει εἰς τὴν ἄλωνα
τὸν σίτον ἐκ τοῦ ἀχύρου, καὶ τὸν μὲν νεκρὸν ἐπανή-
γαγεν εἰς τὸ μηδὲν, καὶ συνεχώνευσε μὲ τὴν τάξιν
τῶν ἀνοργανίστων ὄντων, τὸν δὲ ζῶντα ἀφῆκεν εἰσέ-
τι ἐν τῷ βίῳ, μεχρῖσοῦ ἔλθῃ καὶ δι' αὐτὸν ἡ ἐποχὴ
τοῦ θερῖσμοῦ.

Καὶ ἐν τούτοις καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ καθ'
ὅλας τὰς καταστάσεις τῶν ἐθνῶν, οἱ νεκροὶ ἐχρημά-
τισαν ἐν γένει τὸ περισπούδαστον ἀντικείμενον τῶν
ζῶντων, καὶ πολλάκις ἠξιώθησαν καὶ μεγαλητέρων
τιμῶν καὶ ἐπιδείξεων. Ἐνῶ δὲ ὁ νεκρὸς ἐγκατέλειπε
διὰ παντός τοὺς ζῶντας, καὶ κείμενος πλέον ἄπνουν
πτῶμα ἦτο προωρισμένος εἰς βρῶσιν τῶν σκωλήκων,

οἱ ζῶντες ἀπεναντίας δὲν ἐγκατέλειπον αὐτὸν, οὔτε
τὸν ἐρρίπτον, ὡς εὐάριθμοὶ τινες βάρβαροι, εἰς τοὺς
ἀγροὺς ἔρμαιον τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ
παρασκευάζοντες αὐτὸν μετὰ θρηνωδῶν ἐγκωμίων καὶ
θρησκευτικοῦ σεβασμοῦ, τὸν μετέφερον πενθηφόροι
εἰς τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κοίτην. Τάφος δὲ ἀπλοῦς
ἀνορυπτόμενος, εἴτε ἐντὸς ἀγρῶν ἢ σπηλαίων, εἴτε
ἐπὶ ὑψηλῶν καὶ ἀποκρήμνων βράχων, εἴτε πλησίον
δένδρων ἢ καλυβῶν, ἐκάλυπτε τὰς ψυχρὰς σάρκας καὶ
τὰ ὀστέα τοῦ τεθνεώτος. Ἄλλοτε δὲ ὑψηλὸς τύμβος ἢ
σημεῖον πλακὸς ἢ μικρὰς στήλης, ἐδείκνυε καὶ ἐμνη-
μόνευε τὸν τόπον τῆς ταφῆς, καὶ ἄλλοτε λαμπρὰ
μαυσωλεῖα ἐγειρόμενα ἐπὶ τοῦ τάφου, ἢ ἕτερα δείγμα-
τα μερίμνης, ἢ περιστολιστῶν καὶ διαχρύσων θηκῶν,
κατεμαρτύρουν ἐξ ἐνός μὲν τὴν ματαιότητα, καὶ ἐξ
ἐτέρου τὰ αἰσθήματα τῶν ζῶντων ὑπὲρ τῶν λειψά-
νων καὶ τῆς τέφρας τοῦ νεκροῦ. Φαίνεται ὅτι οἱ ζῶν-
τες ἐθεώρουν τὸν θάνατον, οὐχὶ ὡς αἰώνιον ἀποχω-
ρισμὸν, ἀλλ' ὡς πρόσκαιρον ἀπουσίαν· ὅθεν ἀνεχώ-
ρουν ἐκ τῆς κηδείας ὡς νὰ ἔλεγον εἰς τὸν νεκρὸν.
« Σὲ συνωδέυσαμεν μετὰ τιμῆς καὶ κατανύξεως, ἄ-
» πελθε, θέλομεν πάλιν συναντηθῆ. »

Ἄς διεξέλθωμεν ἤδη πρῶτον διὰ βραχέων τὰ ἐπὶ
τοῦ προκειμένου ποικίλα ἔθιμα τῶν διαφόρων ἀρχαί-
ων ἐθνῶν, καὶ τῶν ἰθαγενῶν φυλῶν τοῦ νέου κόσμου,
ὅπως ἴδωμεν ὅτι καὶ αὐταὶ καὶ ἐκεῖνα εἰς τὸ αὐτὸ οὐ-
σιωδῶς κατέληγον τῆς ταφῆς σημεῖον, τὸ ὅποιον εἶ-
ναι καὶ σήμερον γενικὸν ἔθιμον σύμπαντος σχεδὸν
τοῦ κόσμου. Ἀρχόμενοι ἐκ τῆς Χαναναίας, Ἀραβίας
καὶ Ἀσσυρίας, καὶ προχωροῦντες πρὸς τοὺς Ἰνδοὺς
καὶ Σίνας, ἐντεῦθεν κάμπτοντες πρὸς τὴν Περσίαν,
Σκυθίαν καὶ Θράκην, ἐξ ἧς κατερχόμενοι εἰς τὴν Ἑλ-

λάδα, τὴν Ῥώμην καὶ Ἐτρουρίαν, καὶ ἐκ ταύτης μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους Σικελίαν, Μελίτην καὶ Γόζον, ὅθεν κατευθυνόμενοι εἰς τὴν Αἴγυπτον, Αἰθιοπίαν καὶ Λιβύαν, καὶ ἐντεῦθεν καταπλέοντες ἐκτὸς τῶν Ἡρακλείων στηλῶν πρὸς τὰς χώρας τῶν Κάφρων καὶ Ὀπτεντότων καὶ τὰς τῶν Ἀμερικανῶν καὶ Αὐστραλιανῶν, ἀπαντῶμεν παντοῦ μνημεῖα καὶ τάφους εἰς τόπους ὠρισμένους ἢ βράχους καὶ ὑψηλοὺς λόφους, ἐνθα ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων οἱ ἄνθρωποι ἐναπέθετον τοὺς πατέρας των, ὡς ἀντικείμενα ἱερά καὶ τοῦ ὑψηλοτέρου αὐτῶν σεβασμοῦ. Ἄς λάβωμεν ἤδη τὴν ἀφετηρίαν ἐκ τῆς Χαναναίας γῆς.

Οἱ Λαοὶ τῆς χώρας ταύτης, τῆς μετὰ ταῦτα κληθείσης Παλαιστίνης, ἀρχαῖοι καὶ πρωτογενεῖς οὕτως εἰπεῖν λαοὶ, εἶχον τὸ ἔθιμον τοῦ ἐνταφιασμοῦ τῶν νεκρῶν μόνους τοὺς αὐτοκτονοῦντας ἄφινον ἐπὶ τινὰς ὥρας ἀτάφους. Ὁ δὲ Ἀβραάμ, ὁ χρηματίσας πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν, θέλων νὰ θάψῃ τὴν εἰς Χεβρῶν τελευτήσασαν σύζυγον αὐτοῦ Σάραν, καὶ μὴ ἔχων ἐκεῖ τίπον πρὸς ἀνόρυξιν τάφου, ἠγόρασε παρὰ τοῦ Χετταίου Ἐφρών τὸ σπήλαιον καὶ τὸν ἀγρὸν Μαχπελάχ, κείμενα ἀπέναντι τῆς δρυὸς τοῦ Μαμβρῆ, καὶ ἐνεταφίασεν αὐτήν. Ἐκτοτε τὸ μέρος τοῦτο ἐχρημάτισε τὸ κοινὸν κοιμητήριον τοῦ οἴκου Ἀβραάμ. Μόνη ἢ Ραχὴλ σύζυγος τοῦ Ἰακώβ ἐτάφη εἰς τὴν γῆν τῆς Βηθλεέμ, ὅθεν διερχομένη εἶχεν ἀποβιώσει ἔνεκα τοκετοῦ.

Ὁ δὲ Ἰακώβ ὅστις ἐτελεύτησε μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδόν του, ἀνεκομίσθη κατὰ παραγγελίαν του ὑπὸ τῶν υἱῶν του εἰς τὴν Χαναάν, καὶ ἐτάφη εἰς τὸν ἀγρὸν Μαχπελάχ. Ὁ υἱὸς του Ἰωσήφ τελευτήσας ὡσαύτως εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ταριχευθεὶς ὑπὸ

τῶν ἀδελφῶν του κατὰ τὸ ἔθος τῶν Αἰγυπτίων, διατηρεῖτο μέχρι τῆς ἐξόδου τῶν Ἑβραίων, ὅτε μετεκομίσθη καὶ ἐτάφη, ὡς εἶχε διατάξει πρὶν ἀποθάνῃ, εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων του. Εἰς τὸ κοινὸν τοῦτο τοῦ οἴκου Ἀβραάμ κοιμητήριον, τὸ τοσοῦτον περίφημον ἐν τῇ παλαιᾷ Γραφῇ, ἀνηγέρθη ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου, καὶ ὁ πρῶτος ἐν τῇ Παλαιστίνῃ Χριστιανικὸς Ναός, ἐπικληθεὶς ἐκ τῆς θέσεως Ναός τοῦ Μαμβρῆ.

Πρὶν δὲ εἰσέτι καταλάβῃ ὁ περιούσιος οὗτος λαὸς τὴν γῆν τῶν πατέρων του, ἔθαπτεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοὺς νεκροὺς του, ὅπου ἀπέθνησκον, ἐθρῆνει αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπένθει κατὰ τὰ ἔθιμά του ἐπὶ τριάκοντα ἡμέρας. Οὕτω μεταξὺ τῶν πολλῶν ἐθρῆνησεν, ἔθαψε καὶ ἐπένθησε τὸν Ἀαρὼν καὶ τὴν Μαριάμ, οἵτινες ἀπεβίωσαν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἰδουμαίας περὶ τὸ ὄρος Ὠρ, καὶ ἀκολούθως τὸν Μωϋσῆν, τελευτήσαντα ἀπέναντι τῆς Ἰεριχώ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀβάρ, ἢ κατὰ τὴν Γραφὴν ἀπέναντι τῆς θέσεως Βαῖθ - Φογώρ. Οὐδεμίαν δὲ ὁ Μωσαϊκὸς νόμος ἐπέτρεπε κατὰ τὴν ἐκφορὰν ἢ ἐπὶ τῶν τάφων ἐπίδειξιν ἢ πολυτέλειαν, διότι τὰς ἐθεώρει οὐ μόνον ἀνωφελεῖς καὶ ἀπρεπεῖς εἰς ὄντα ἀναίσθητα, ἀλλὰ καὶ παραπλησίας μὲ τὰς εἰδωλολατρίας τῶν ἀλλοφύλων.

Ἠλὴν μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Ἑβραίων εἰς τὴν γῆν τῆς Ἐπαγγελίας, καὶ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Ἱερουσαλήμ καὶ τοῦ Ναοῦ, ὁ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν ἐσυνωδεύετο καὶ μὲ τινὰ πολυτέλειαν, ὡς ἐμαρτύρουν οἱ τάφοι τῶν βασιλέων ἐπὶ τοῦ ὄρους Σιών, καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ Παυσανίου εἰς τὰ Ἀρκαδικὰ του μνημονευόμενος τῆς Ἑβραίας Ἑλένης, ὅστις κατέστη διάσημος διὰ τὸν μηχανισμόν του, διότι ἢ ἐπιτύμβιος αὐτοῦ πλάξ

μόνη ἤνοιγε κατὰ ῥητὴν ἐκάστου ἔτους ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ μετ' ὀλίγον μόνη πάλιν ἐκλείειν· οὐδέποτε δὲ ἄλλοτε ἠδύνατό τις γ' ἀνοίξῃ αὐτήν, ἐκτός ἐάν τὴν κατέθραυεν.

Οἱ Ἄραβες ἔθαπτον τοὺς νεκροὺς αὐτῶν ἐπὶ ὑψηλῶν τόπων καὶ ἀποκρήμων βράχων. Ὁ Ἀλέξανδρος Δε Λαβὸρδ ἀναφέρων περὶ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1828 εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῆς Γαλλίας, τὴν ἐν τῇ Πετραίᾳ Ἀραβίᾳ περιήγησιν τοῦ υἱοῦ του καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος Λινὰνδ, βεβαιοῖ ὅτι εἰς τὴν χώραν τῶν Ναβαταίων ὑπάρχουν ἐπὶ ἀποτόμων καὶ ὑψηλῶν βράχων τάφοι ἐσκαμμένοι καὶ ὠκοδομημένοι, οἵτινες, ὡς ἐκ τῆς κυκλωπικῆς καὶ γιγαντιαίας κατασκευῆς πολλῶν ἐξ αὐτῶν, καταμαρτυροῦν παναρχαιοτάτην ἐποχὴν.

Τὰ τῶν Ἀσσυρίων ἔθιμα ὡς πρὸς τε τοὺς θρήνουσ καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν, ἦσαν τὰ αὐτὰ ὡς ἔγγιστα μὲ τὰ τῶν Αἰγυπτίων, περὶ ὧν ἐφεξῆς θέλομεν διαλάβει. Περίφημος δὲ ἦτο κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὁ ἔσωθεν τῶν πυλῶν τῆς Βαβυλῶνος κρημαστός τάφος τῆς Σεμιράμιδος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἀγχινουστάτη ἐκείνη βασίλισσα, ἐνεκόλαψε τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. » Τῶν τις ἐμεῦ ὕστερον γινομένων Βα-
 » βυλῶνος βασιλέων, ἦν σπανίση χρημάτων, ἀνοί-
 » ξας τὸν τάφον λαβέτω ὅκόσα βούλεται χρήματα.
 » Μὴ μὲν τοιγε, μὴ σπανίσας γε ἄλλως ἀνοίξῃ· οὐ
 » γὰρ ἄμεινον. » Ἀκολούθως ὁμοίως μετὰ πολὺν χρόνον, τῆς Βαβυλῶνος ἀλωθείσης ὑπὸ τοῦ Δαρείου, ἠνοίχθη παρ' αὐτοῦ καὶ ὁ τάφος, πλὴν ἀντὶ χρημάτων καὶ θησαυροῦ, εὔρεν ἐν αὐτῷ ὄστᾶ μόνα, καὶ τὴν ἐτέραν ταύτην ἐμπαικτικὴν καὶ ὄνειδιστικὴν ἐπιγραφὴν. » Εἰ μὴ ἄπληστός τε ἕας χρημάτων καὶ αἰσ-
 » χροκερδῆς, οὐκ ἂν νεκρῶν θήκας ἀνέωγες. »

Οἱ Ἴνδοι ἦσαν ἀνέκαθεν κατὰ τὰς διαφόρους αὐτῶν φυλάς, ποικίλοι καὶ εἰς τὰ περὶ τῶν νεκρῶν ἔθιμά των. Τινὲς ἦσαν λίαν βάρβαροι καὶ ἄγριοι. Οἱ Καλατίαι, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος, κατεσθίοντες τοὺς θνήσκοντας γονεῖς των, ἐπίστευον ὅτι ἔπραττον ἔργον ὀσιον, καὶ ἐθεώρουν ὡς ἀνόσιον τὸν ἐμπρησμὸν αὐτῶν. Οἱ νομάδες Παδαῖοι, τοὺς γηράσκοντας ἢ βαρέως νοσοῦντας, ἐφόνευον καὶ κατήσθιον ὡς τοὺς νεκροὺς. Ἄτεροι ὁμοίως οὐδὲν πρᾶγμα ἔμψυχον ἀπέκτεινον, ἀλλὰ τοὺς ἐξ αὐτῶν νοσοῦντας ἀπέστελλον εἰς τὴν ἔρημον, ὅπου ἐγκαταλειπόμενοι καὶ θνήσκοντες, ἐγίνοντο βορὰ τῶν θηρίων καὶ τῶν ὀρνέων. Οἱ καλούμενοι Ταξίλοι, κατὰ τὸν Στράβωνα, ἐρρίπτον ἀτάφους τοὺς τελευτῶντας· ἄτεροι πάλιν ἔκαιον αὐτοὺς ὁμοῦ μὲ τὰς ἐπιζώσας συζύγους των. Πλὴν τὸ γενικώτερον ἔθιμον ἦτο, ὡς εἶναι καὶ μέχρι τῆς σήμερον, ὁ ἐμπρησμὸς καὶ ἐνταφιασμὸς τῶν νεκρῶν. Ὁ περιηγητὴς Οὐαλτέρος εἰς τὴν περὶ τὸ 1829 ἐκθεσίν του, ἀναφέρει ὅτι οἱ Ἴνδοι Κοσσεάχαι, οἵτινες οἰκοῦν τὴν ὀρεινὴν χώραν μεταξὺ τῆς Ἀσσάμ καὶ τῆς Βεγγάλης, δεικνύουν μέγιστον σεβασμὸν πρὸς τοὺς νεκροὺς, διότι ἀφοῦ καύσωσιν αὐτοὺς, συλλέγουν τὴν κόνιν των ἐντὸς ἀγγείων, ἅτινα ἐναποθέτουν ἐντὸς λιθίνων μνημάτων, στηριζομένων ὑπὸ ἐτέρων λίθων, καὶ διατεθημένων κυκλικῶς τὸ ἐν πλησίον τοῦ ἄλλου πρὸς τὴν πλευρὰν λόφου τινός. Εἰς δὲ τὰς συνελεύσεις καὶ διασκέψεις των οἱ ζῶντες, καθήμενοι ἐπὶ τῶν τάφων αὐτῶν, συζητοῦν τὰς ὑποθέσεις των ὡς νὰ παρευρίσκοντο ἐνώπιον τῶν προγόνων των.

(ἀκολουθεῖ.)

ΓΝΩΜΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ἡ γνωμικὴ ἢ γνωμολογικὴ φιλοσοφία, καλουμένη κοινότερον καὶ παροιμιακὴ, ἐχρημάτισεν ἐν τῇ χρονολογικῇ σειρᾷ τῶν ἠθικῶν γνώσεων ἢ πρωτότοκος θυγάτηρ τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας. Προῖόν μακράϊωνος πείρας προνομιούχων καὶ μεγαλοφυῶν ὄντων, ἐχρησίμευεν εἰς τὰς πρωτογενεῖς τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐποχὰς, ὡς μόνος ἀσφαλῆς ὁδηγὸς καὶ ἀσβεστος λαμπὰς, διαφωτίζουσα καὶ ρυθμίζουσα τὴν διαγωγὴν καὶ τὰς πράξεις τῶν ἀνθρώπων. Τὸ φῶς ὅμως καὶ ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς, ὑπῆρξαν καὶ μετὰ ταῦτα γενικά καὶ εὐεργετικώτατα, καὶ τοιαῦτα θέλουν ἀείποτε ὑπάρχει, ὡς ἂν δὲν νοθεύονται ὑπὸ παρεισάκτων τινῶν προλήψεων, εἰς ὅσους ἐξεύρουν νὰ ὠφελῶνται, καὶ θέλουν νὰ ποδηγετῶνται ὑπὸ τῶν ὀρθῶν τῆς πολιᾶς αὐτῆς σοφίας συμβουλῶν. Εἶναι παράδοσις πολύτιμος, κληρονομία πλουσιωτάτη καὶ πηγὴ ἀκένωτος, τῆς ὁποίας τὰ ἀρδεύοντα καὶ ὑγειοφόρα νάματα οὐδέποτε ἐξαντλοῦνται.

Τὰ μᾶλλον ἐκ τῶν ἀρχαίων ἔθνῶν διακριθέντα ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ ταύτῃ, εἶναι τὸ Ἑβραϊκόν, τὸ Ἰνδικόν καὶ τὸ Ἑλληνικόν ἔθνος. Ἀπέχοντες ὅμως τοῦ νὰ ἐνασχοληθῶμεν περὶ τοῦ πρώτου, ὡς ἀλλοτρίου εἰς τὸν ὅποιον προτιθέμεθα σκοπὸν, θέλομεν μόνον ἐπιστήσει τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τῶν δύο ἐτέρων. Πρῶτον θέλομεν διαλάβῃ περὶ τῆς γνωμολογικῆς σοφίας τοῦ Ἰνδικοῦ, καὶ κατόπιν περὶ τῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ, ὅτε καὶ ἐκτενέστερον θέλομεν περὶ αὐτῆς ἀναπτυχθῆ. Μετὰ ταῦτα θέλομεν ἀντιπαραθετικῶς ἐξετά-

σει ἀμφοτέρας, ὅπως ἴδωμεν ποῖα τις συγγένεια ὑπάρχει εἰς αὐτάς, ἢ ἂν ἐκάστη εἶναι πρωτότυπος εἰς τὸ εἶδός της, καὶ οὐδαμῶς προκύπτει ἐκ τῆς ἐτέρας, ὡς πρό τινος χρόνου κοινὴ τις καὶ ἐσφαλμένη ἐπικρατεῖ πρόληψις.

Τὰ κείμενα, ἐξ ὧν θέλομεν ἀντλῆ σποραδικῶς τὰς γνωμολογίας, εἶναι, ἐκ μὲν τῶν Ἰνδικῶν ὁ Πρόδρομος τοῦ σοφοῦ Ἀθηναίου Γαλανοῦ, ἐκδοθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀοιδήμου Γ. Τ. Κοζάκη, ἐν ᾧ περιέχονται αἱ γνωμολογίαι καὶ ὑποθήκαι τοῦ Βασιλέως Βατριχάρη, ἢ Συλλογὴ πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν ἐκ διαφόρων ποιητῶν, καὶ ἡ Σύνοψις τῶν γνωμικῶν καὶ ἀλληγορικῶν τοῦ Σανακέα καὶ Σαγαννάθα. Ἐκ δὲ τῶν Ἑλληνικῶν, κείμενα θέλουν εἶσθαι αἱ γνῶμαι τοῦ Θεόγνιδος, Σόλωνος, κ. λ. καὶ τὰ διασωζόμενα δράματα τῶν τριῶν ἀρχαίων Τραγωδοποιῶν Αἰσχύλου, Σοφοκλέους καὶ Εὐριπίδου, τῶν ὁποίων τὰ γνωμικά, θέλομεν, πρὸς πλείοτέραν κατάληψιν πάντων τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ἐρμηνεύει ἐν τῇ ἤδη λαλουμένῃ γλώσσῃ, ὡς ἀπλοποιοῦμεν πολλάκις καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Γαλανοῦ μεταφρασθέντα Ἰνδικά.

ΓΝΩΜΟΛΟΓΙΑΙ ΙΝΔΙΚΗΣ ΣΟΦΙΑΣ, ΕΚ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΤΡΙΧΑΡΗ.

1. Τὸν μὲν ἀπλοῦν καὶ ἀμαθῆ εὐκόλως δύναται τις νὰ πείσῃ, τὸν δὲ εὐμαθῆ καὶ πολυμαθῆ εὐκολώτερον, πλὴν τὸν ἡμιμαθῆ καὶ δοκτῆσιοσον, οὐδ' αὐτὸς ὁ πάνσοφος Βραχμᾶς εὐτυχεῖ νὰ πείσῃ (ὁ Βραχμᾶς,

ὁ Βισνοῦς καὶ ὁ Σίβας, συναπαρτίζουσι τὴν θείαν Τρι-
άδα τῶν Ἰνδῶν).

2. Προτιμότερον εἶναι νὰ πλανᾶται τις εἰς δύσ-
βατα ὄρη μετὰ ἀγρίων θηρίων, παρὰ νὰ συγκατοικῇ
καὶ ἐντὸς τοῦ παραδείσου τοῦ Θεοῦ Ἰνδρα μετὰ βαρ-
βάρων ἀνθρώπων (Ἰνδρας, μέγας βασιλεὺς τοῦ Οὐ-
ρανοῦ· ὄπλον αὐτοῦ εἶναι ὁ κεραυνός, τόξον ἢ Ἴρις
καὶ ὄχημα λευκὸς ἐλέφας καλούμενος Ἀϊραβάτας).

3. Ὁ θέλων διὰ θείων καὶ ἀμβροσιοσταλάκτων
λόγων, νὰ ἐπαναγάγῃ τοὺς φαύλους καὶ κακοὺς εἰς
τὴν ὁδὸν τῶν ἀγαθῶν καὶ χρηστῶν ἀνδρῶν, ἐπιχειρεῖ
νὰ δέσῃ τὸν μανικὸν ἐλέφαντα μετὰ τρυφεροῦς βλαστῶ-
ντων (ἄνθος κρινοειδοῦς φουμένου εἰς λίμνας,) νὰ
διατρέσῃ τὸν ἀδάμαντα μετὰ λεπτὸν ἄνθος, καὶ νὰ γλυ-
κάνῃ τὸν ἄλμυρον Ὠκεανὸν μετὰ σταγῶνα μέλιτος.

4. Ἡ σιωπὴ ἐδημιουργήθη ὑπὸ τοῦ Βραχμᾶ ὡς
σκέπη καὶ κόσμημα τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀπαιδευτῶν,
ὅσακις μάλιστα εὐρίσκονται ἐντὸς συλλόγου σοφῶν
καὶ εὐπαιδευτῶν ἀνδρῶν.

5. Οἱ ἐν βασιλευομένῃ χώρᾳ ἀπόρως διάγοντες
σοφοί, ἐπιστήμονες καὶ λόγιοι, οὐδέποτε ἐκ τῆς ἀπο-
ρίας τῶν ἀτιμάζονται· ἡ μομφὴ εἶναι ὅλη τοῦ Βασι-
λέως, διότι οἱ σοφοί, καίτοι ἐνδεεῖς, δὲν ἐκπίπτουν
τῆς ὑψηλῆς αὐτῶν ἀξίας, ὡς οἱ πολύτιμοι λίθοι δὲν
χάνουν τὴν ἀξίαν τῶν εἰς τὸν μὴ γνωρίζοντα αὐτήν.
Ὡ βασιλεῖς, ἄφετε τὴν ἔπαρσιν καὶ ἀφροντισίαν, ἅς
πρὸς ἐκείνους δεικνύετε, διότι ὁ πλοῦτος αὐτῶν οὔ-
τε ὑπὸ κλεπτῶν ἀφαιρεῖται, οὔτε ὑπὸ πανολεθρίας ἀ-
φανίζεται· αὐτὸς μάλιστα, μεταδίδεται καὶ αὐξάνει
εἰς τοὺς αἰτοῦντας αὐτόν.

(ἔπειτ. συνέχ.)

ΕΝΑΡΤΗ

ΔΡΑΜΑ

ΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΡΕΙΣ.

ΥΠΟ

ΗΛΙΑ ΖΕΡΒΟΥ ΙΑΚΩΒΑΤΟΥ.

*Nulla est ars quae singulari consumata
sit ingenio. Collum.*

ΕΝ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ « Η ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑ. »

1882.

55
ΠΡΟΣ

ΤΟΥΣ ΕΚ ΤΩΝ ΑΠΟΓΟΝΩΝ

ΑΕΙΟΥΣ ΤΩΝ ΠΡΟΓΟΝΩΝ

ΤΟ

ΔΡΑΜΑ ΤΟΥΤΟ

ΑΦΙΕΡΟΥΤΑΙ.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.

Τὸ δράμα τῆς Ἐναρέτης ἔχει βάσιν ἱστορικὴν, ἀναφερομένην ὑπὸ Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, καὶ καταχωρηθεῖσαν εἰς τὰ Ἀρχαιολογικὰ τῆς νήσου Κεφαλληνίας λείψανα. Ὅτε δὲ συνελέγομεν αὐτὰ, μᾶς ἤλθε πολλάκις εἰς τὸν νοῦν νὰ δραματοποιήσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείδου ἱστορούμενα, ἀλλ' ἕτεραι ἀσχολίαι καὶ περιπέτειαι, ἰδίως ἡ συναίσθησις τῆς ἀσθενείας τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, μᾶς ἀπέτρεπον ἀπὸ ἐπιχείρησιν τοσοῦτον δύσκολον καὶ ὑψηλὴν ἤτον ἀσυνήθης εἰς ἡμᾶς, καὶ ἀνωτέρα τῆς διανοίας καὶ τῶν γνώσεών μας.

Πλὴν ὁ πειρασμὸς τῆς μικροφιλολογικῆς φιλοτιμίας μας, καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ ν' ἀνοίξωμεν τὴν ὁδὸν εἰς ἑτέρους, ὡς καὶ ἡ ἰδέα μήπως ἐπιδράσωμεν δι' ἀντιπαραθετικῆς τινος εἰκόνας ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐστηρῶν ἠθῶν ἐπὶ τῶν συγχρόνων, τῶν ὁποίων ἡ χαλάρωσις καὶ τὸ πρότινων ἐτῶν πρὸς τὴν παραλυσίαν ὀρμητικὸν καὶ εὐκατάφορον, ἐπαπειλοῦν τὴν κοινωνικὴν ἀποσύνθεσιν, μᾶς ὑπεκέντων καὶ μᾶς ἔλεγον συνεχῶς. « Τολμήσατε, μὴν ἀποδειλιᾶτε· πᾶν ἔργον » ἐν τῇ ἐνάρξει του ἔχει τὰς δυσκολίας καὶ ἀτελείας » του, ἀλλ' ὁ χρόνος καὶ ἕτεροι ἐπιχειροῦντες αὐτὸ » ἢ ὅμοιον αὐτοῦ, θέλουν καὶ τὰς δυσκολίας ὑπερνικήσει, καὶ τὰς ἀτελείας ἢ τὰ λάθη διορθώσει. Οὐδὲμία εὐφυΐα δύναται ποτε ν' ἀρχίσῃ καὶ τελειοποιήσῃ οἵανδ' ἕποτε τέχνην ἢ ἐπιστήμην· αὗται προοδεύουν καὶ τελειοποιοῦνται βαθμηδόν, συνωδὰ πρὸς

» τὴν πρόδοον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος. Nulla est
» ars quae singulari consumata sit ingenio. »

Ἴνα λοιπὸν ἀπαλλαχθῶμεν ἀπὸ τὸν ὀχληρὸν αὐ-
τὸν πειρασμὸν, καὶ πληροῦντες συνάμα τὴν ἐπιθυ-
μίαν μας, συντελέσωμεν, εἰ δυνατόν, καὶ πρὸς ἠθικὴν
τινα μεταρρύθμισιν, ἀπεφασίσαμεν νὰ ἐξυφάνωμεν τὸ
τῆς Ἐναρέτης δράμα, τὸ ὁποῖον ἤδη παραδίδομεν εἰς
τὴν δημοσιότητα. Δὲν προσφέρομεν ὅμως αὐτὸ καὶ
ὡς ἔργον τέλειον ἢ καὶ ἡμιτελές, δὲν ἐξηγοῦμεν τοι-
αύτην ἀξίωσιν· ἀλλ' ὡς ἀπαρχὴν καὶ πρωτόλειον
προώρου τινὸς ἔαρινοῦ καρποῦ, ὅστις ἂν δὲν ᾔηται πα-
χὺς, εὐπλαστος καὶ εὐστομος, ὡς οἱ θερινοὶ ἢ μετο-
πωρινοὶ, ἔχει τοῦλάχιστον τὸ πλεονέκτημα νὰ καθη-
δύνη διὰ τὴν πρωτοφάνειαν, καὶ νὰ ἀπογεύηται ἢ
δοκιμάζηται διὰ περιέργειαν. Οὔτε προσέτι ὑποβάλ-
λομεν αὐτὸ ὡς ἀπλοῦν δοκίμιον, ἀλλ' ὡς ἀτελές
σχέδιον, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπεξεργασίαν, ἀπόξεσιν
καὶ τελειοποίησιν ἐγκαταλείπομεν εἰς τοὺς ἰκανωτέ-
ρους καὶ σοφωτέρους ἀπὸ ἡμᾶς· δὲν εἴμεθα τεχνῖται
ἢ δημιουργοὶ, εἴμεθα ἀπλοὶ παρασκευασταί.

Ἄς διαλάβωμεν ἐν τοσοῦτῳ διὰ βραχέων καὶ περὶ
τοῦ μύθου, τοῦ τύπου καὶ τῆς οὐσίας ἢ φύσεως τοῦ
νέου τούτου δράματος, καὶ πρῶτον περὶ τοῦ μύθου.

Ὁ μῦθος ἔχει, ὡς προείπομεν, βάσιν ἱστορικὴν
τὴν ἐξῆς. Ὁ υἱὸς τοῦ Προμνήσου ἀναγορευθεὶς Ἡγε-
μῶν τῶν Κεφαλλήνων, μετεμορφώθη εἰς πραγματι-
κὸν Τύραννον. Μεταξὺ δὲ τῶν ἄλλων τυραννιῶν, ἦτο
καὶ ἡ πρὶν τῶν γάμων ἐκβίασις τῶν νυμφοπαρθένων.
Ὁ Ἀντήνωρ ἐνδυθεὶς γυναικίαν ἐσθῆτα, ἐπέτυχε νὰ
φονεύσῃ αὐτὸν διὰ ξιφιδίου εἰς τὸν κοιτῶνά του. Οἱ
Κεφαλλῆνες ἐκτιμῶντες τὴν ἀνδρίαν καὶ τὸν ἥρωϊ-
σμόν του, ἀνέδειξαν τότε αὐτὸν Ἡγεμόνα. Εἰς δὲ τὴν

νεάνιδα, ἣτις ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν φόνον τοῦ τυ-
ράννου, ἀπένειμαν ἑτέρας ἀνταξίους τιμάς. Τὰ ὀλίγα
ταῦτα, ἅτινα μόνον μᾶς διετήρησεν ἡ ἀρχαία ἱστορία,
ἀποτελοῦν τὴν ἱστορικὴν τοῦ μύθου βάσιν· ὅλα τὰ
λοιπὰ καὶ πρόσωπα καὶ πράγματα εἶναι πεπλασμένα.
Ἄν δὲ εὐστόχως ἐπενεώθησαν, καὶ δεόντως συνηρμο-
λογήθησαν καὶ ἐξυφάνθησαν, τοῦτο δύναται νὰ κατα-
δειχθῇ ἐκ τῆς διασκευῆς ἢ δέσεως τοῦ δράματος, καὶ
ἐξ ὅσων θέλομεν ἀμέσως εἰπῆ περὶ τοῦ τύπου, καὶ
ἐπὶ τέλους περὶ τῆς οὐσίας ἢ φύσεως αὐτοῦ.

Δύο τύπους ἔλαβε μέχρι τοῦδε τὸ δράμα, τὸν κα-
νονικὸν καὶ τὸν ἀκανόνιστον. Καὶ τὸν μὲν πρῶτον ἐ-
πενόησαν καὶ σταθερῶς ἐτήρησαν οἱ ἀρχαῖοι, τὸν δὲ
δεύτερον διεμόρφωσαν καὶ ἐφαρμόζουν οἱ πλείστοι ἐκ
τῶν νεωτέρων. Ἐντεῦθεν ἐσχηματίσθησαν καὶ μετὰ διά-
φορον ὄνομα διεκρίθησαν δύο Σχολαί, ἡ Κλασικὴ κα-
λουμένη, ἣτις ἀκολουθεῖ τὸν ἀρχαῖον τύπον, καὶ ἡ
Ῥωμαντικὴ, ἣτις υἰοθέτησε τὸν νέον. Ὁ ἀρχαῖος τύ-
πος, δι' οὗ διεξήγετο τὸ δράμα, συνίστατο οὐσιωδῶς
εἰς τὴν τήρησιν τῶν τριῶν ἐνοτήτων, πράξεως, χρό-
νου καὶ τόπου, καὶ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ χοροῦ. Ὁ νέ-
ος ἀπεναντίας θεωρῶν ἐν τῇ νεωτεριστικῇ φαντασίᾳ
του, ὡς ἀφόρητον ζυγὸν τοὺς κανόνας τῆς τέχνης,
συντρίβει αὐτοὺς, καὶ τὰς μὲν τρεῖς ἐνότητες ἀπολα-
κτίζων, πλανᾶται ἀτάκτως ὡς ἵππος μαινόμενος ἐπὶ
δυσβάτων ὁρέων καὶ ἀπεράντων λειμώνων· τὸν δὲ χο-
ρὸν ἀποβάλλων, στερεῖ τοὺς θεατὰς ἐκ τοῦ ψυχαγω-
γικωτέρου καὶ διδακτικωτέρου ἐν τῇ δραματουργίᾳ
προσωδήματος.

Τίς ἐκ τῶν δύο εἶναι προτιμότερος καὶ πρὸς τὴν
φύσιν τοῦ δράματος συμφωνότερος, κρίνομεν περιτ-
τὸν νὰ ἐπαναλάβωμεν ἐνταῦθα, ὅσα ἐπὶ τοῦ προκειμέ-

νου αναπτύσσομεν ἐν τῇ εἰσαγωγῇ ἐτέρου ἀνεκδότου Πονήματος, ἐπιγραφομένου, » Ἐκλογαὶ ἠθικαὶ καὶ » καλαισθητικαὶ ἐκ τῶν τριῶν ἀρχαίων Τραγωδο- » ποιῶν ». Τοῦτο μόνον παρατηροῦμεν ἐμπαρόδῳ, ὅτι ὡς ἐπενόησαν καὶ ἐτελειοποίησαν τὸ δρᾶμα οἱ πρῶτοι αὐτοῦ δημιουργοί, δὲν ἐπιδέχεται κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, μ' ὅλην τὴν ἀστασίαν τῶν ἀνθρωπίνων ἠθῶν, ἕτερον τύπον ἀπὸ τὸν ἀνέκαθεν δοθέντα εἰς αὐτὸ, διότι οὗτος στηρίζεται ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἰδιοτροπιῶν τοῦ πνεύματος, ἢ τῶν συλλήψεων ἐξάλλου φαντασίας.

Δὲν ἀναλαμβάνει νὰ δραματολογήσῃ ὅλον τὸν ἀνθρώπινον βίον ἢ μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ μίαν μόνην ἕκτακτον περιπέτειαν, εἴτε δυστύχημα τραγικὸν εἶναι αὐτή, εἴτε κατόρθωμα ἠρωϊκόν, εἴτε κίνδυνος μέγας ἀπολήγων εἰς συμφορὰν ἢ εἰς σωτηρίαν· τὸ διπλοῦν ἢ πολλαπλοῦν τῶν πράξεων δὲν εἶναι τῆς φύσεώς του, ἤθελε μεταβάλλει τὸν χαρακτήρα του καὶ τὸ καταστήσει ψυχρὸν διήγημα. Ἄφοῦ δὲ μίαν μόνην πράξιν ἀναδέχεται καὶ δρᾶ, ὅθεν ἐπωνομάσθη καὶ δρᾶμα, πρέπει καὶ εἰς ὠρισμένον τόπον καὶ οὐχὶ εἰς διεστώσας χώρας νὰ ἐπιτελῇ αὐτήν, καὶ εἰς βραχύτατον χρόνον, ὅσον πιθανῶς διαρκεῖ καὶ τὸ πάθος, τοῦ ὁποίου ἢ πράξις εἶναι συνέπεια. Δύνανται μὲν νὰ συνοδεύωσιν αὐτὴν πλεῖστα ἕτερα συμβεβηκότα, πλὴν πρέπει καὶ ταῦτα νὰ ἔχωσιν ἄμεσον συνάφειαν πρὸς τὴν ἀρχικὴν πράξιν, καὶ νὰ τείνωσι πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὸ πέρας αὐτῆς. » Μηδὲν ἔχειν ἄλογον, » λέγει ὁ Ἀριστοτέλης, εἰς τὴν ποιητικὴν του, εἰδὲ » μὴ ἔξω τοῦ μηθεύματος. »

Διασκευαζόμενος καὶ διεξαγόμενος ἄλλως πῶς ὁ μῦθος, ἠδύνατο μὲν νὰ περιέχῃ εἰς ἑαυτὸν σκηναίς